

شعله‌های سرکش در مجلس شورای ملی

آتش، با تلفن با اداره اطفائیه تماس گرفتند و گفتند: «مجلس آتش گرفت، عجله کنید». تا رسیدن مأموران اطفائیه مستخدمان، سرایدارها، کلیه کارگران مجلس و اعضای دفتر همه برای مهار آتش دست‌به‌کار شدند. عمارتی که آتش گرفته بود، درست وسط عمارت مجلس قرار داشت و احتمال خطر برای اتاق جلسه عمومی پارلمان زیاد بود. هر دقیقه یک کامیون مقابل عمارت مجلس می‌ایستاد و افراد نظامی، گردان مهندس و افراد پلیس لازم را خالی می‌کرد. روزنامه اطلاعات در آن زمان درباره فعالیت مأموران اداره اطفائیه برای مهار آتش نوشته بود: «تلمبه‌های اطفائیه درون اتاق‌ها و سقف‌ها بین تیرهای سقف کار می‌کرد. شیروانی و سقف اتاق جلسه خصوصی و اتاق آئینه فرومی‌ریخت و در هر لحظه خرابی اتاق آئینه بیشتر می‌شد و در ساعتی که حریق خاتمه یافت، از اتاق خصوصی و اتاق آئینه و سرسرا چیزی باقی نماند. تمام سقف‌ها و جرزها فرو ریخت و یک عمارت ویرانه را تشکیل داد. سقف اتاق تنفس نیز خراب گردید. قبل از اینکه حریق منتهی شود از طرف ریاست مجلس نیز که در تمام مدت مراقب جریانات بودند، دستور داده شد که سقف متصل به عمارت وسط را خراب و ارتباط عمارت آتش گرفته را از عمارت دیگر قطع نمایند و این عمل احتیاطی حتما ضروری بود؛ زیرا خطر بزرگی عمارت جلسه علنی پارلمان را تهدید می‌کرد.»

■ موضوع: آتش‌سوزی تاریخی مجلس
■ موقعیت: میدان بهارستان
***
«مجلس آتش گرفت، عجله کنید.» این جمله‌ای بود که ۱۰ آذر ۱۳۱۰ خضاران در مجلس شورای ملی در تماس با اداره اطفائیه بر زبان آوردند و از حریق در این مکان خبر دادند. در این روز سالن اصلی پارلمان مجلس شورای ملی یا همان عمارت تاریخی میرزا سپهسالار طعمه حریق شد؛ آتش از زیر شیروانی اتاق جلسات خصوصی زبانه می‌کشید. نصرالله حدادی، تهران‌پژوه، درباره حریق عمارت تاریخی سپهسالار می‌گوید: «حوالی ظهر بود که آتش از زیر شیروانی‌های اتاق جلسات خصوصی یک مرتبه زبانه کشید. تا قبل از این ساعت وزیر مالیه و آقای یاسانی، رئیس کل تجارت برای شور و مطالعه درباره لواپچی حضور داشتند و جلسه خصوصی به‌عنوان فراکسیون ترقی تشکیل شده بود. در این میان چند نفر از وکلای استراحت از جلسه خصوصی مجلس بیرون می‌آیند و در اتاق تنفس و سرسرا قدم می‌زنند. یک تکه آتش از سقف جلوی پای آقای عراقی و آقای دشتی فرومی‌ریزد؛ سرشان را که بالای می‌کنند می‌بینند سقف آتش گرفته و شعله‌ور شده است. حاضران از اتاق جلسات و عمارت خارج شدند؛ اما آتش شدت گرفت و چندین ذرع بالاتر از عمارت اوج گرفت. با شدت گرفتن

رسم عمارت‌سوزی در دوره قاجار

آتش‌سوزی قصر یاقوت را با شگردهای خاصی به اطلاع ناصرالدین شاه برساند. اعتمادالسلطنه ابتدا از آتش‌سوزی قصر یاقوت می‌گوید و بعد که با خونسردی ناصرالدین شاه مواجه می‌شود، اعتراف می‌کند که این مکان به تلی از خاکستر تبدیل شده است. آنطور که در کتاب خاطرات اعتمادالسلطنه آمده، ناصرالدین شاه که علاقه خاصی به ملیچک داشت، او را خطاب قرار می‌دهد و می‌گوید: ملی جان، غصه نخور! معمار باشی باید خسارت بدهد.»
واکنش ناصرالدین شاه به یکی از عظیم‌ترین آتش‌سوزی‌های تهران در آن دوران با بهت و حیرت درباری‌ها مواجه می‌شود. حدادی معتقد است ریشه خونسردی ناصرالدین شاه را باید در رواج سنت عجیب آتش‌سوزی‌های گاه‌ب‌گاه در دوره قاجار که بدعت آن از دوره حکومت فتحعلی‌شاه گذاشته شده بود، جست‌وجو کرد. او در این باره می‌گوید: «آنطور که در کتاب خاطرات اعتمادالسلطنه آمده، فتحعلی‌شاه صرفاً با این استدلال که هر عمارت یا خانه‌ای بعد از مدتی باید از نو ساخته شود، اقدام به آتش‌سوزی می‌کرد. وقتی اعتمادالسلطنه این رسم عجیب را گوشزد می‌کند، ناصرالدین شاه دستور می‌دهد قصر یاقوت را از نو بسازند. این بنای چوبی در محوطه بیمارستان شهید لوسانی واقع شده و از دوره ناصری به یادگار مانده است.»

■ موضوع: حریق عمارت قصر یاقوت
■ موقعیت: سرخه حصار
***
در آتش سوختن قصر یاقوت در منطقه سرخه حصار یکی از غم‌انگیزترین و در عین حال مضحک‌ترین اتفاقاتی است که در دوره حکومت ناصرالدین شاه رخ داد و در برخی منابع مکتوب به ثبت رسیده است.
قصر یاقوت یکی از تفرجگاه‌های بیلابلی ناصرالدین شاه بود؛ اما گاهی عوامل دربار در این مکان بی‌توجه می‌کردند و در غیاب پادشاه خوش می‌گذراندند. غلامعلی خان عزیز السلطان، معروف به ملیچک دوم، یکی از درباری‌هایی بود که مدام به قصر یاقوت می‌رفت؛ اما رفت‌وآمدهای مکرر او به این مکان عاقبت کار دستش داد و موجب آتش‌سوزی بنای اصلی و محدوده سرخه حصار که شکارگاه ناصرالدین شاه بود، شد.
نصرالله حدادی، تهران‌پژوه، می‌گوید: «اعتمادالسلطنه که یکی از رجال یاقوت‌دوره ناصری بود، در کتاب روزنامه خاطراتش نقل کرده که ملیچک برای تفرج به قصر یاقوت رفته بود؛ اما هنگام روشن کردن بخاری روسی که با چوب و زغال سنگ کار می‌کرد، بی‌احتیاطی کرد و موجب آتش‌سوزی مهیب این مکان شد. اعتمادالسلطنه در این کتاب نوشته که دی‌ماه ۱۲۶۲ شمسی مهمانی باشکوهی در دربار برپا می‌شود و در این مهمانی مأمور می‌شود که ماجرای

شیروانی؛ بلای جان خانه‌های تهران

■ موضوع: ایمنی در برابر آتش در معماری تهران قدیم
■ موقعیت: خانه‌های باقیمانده از معماری قدیم

***

معماری خانه‌های تهران قدیم نقش‌زادی در ایمنی و امنیت خانه در برابر حوادث به خصوص آتش داشت؛ اما توسعه زندگی شهری در تهران برخلاف انتظار از امنیت و ایمنی خانه‌ها کاسته است.
سرای کاظمی در محله امامزاده یحیی (ع) که به خانه‌موزه تهران قدیم شهرت دارد، یک عمارت چغری است که با معماری سنتی ایرانی ساخته شده است؛ سبکی از معماری که در دوران قاجار باعث ساخت خانه‌هایی فاخر و البته ایمن شده بود. نصرالله حدادی، تهران‌پژوه، در این باره می‌گوید: «سرای کاظمی در تهران نمونه خوبی از نقش ایمنی در معماری قدیم است؛ خانه‌ای با تعداد درهای خروجی و ورودی که چنانچه اتفاقی برای اهالی خانه می‌افتاد، می‌توانستند به راحتی به جای امن بروند. در زمان بروز حادثه و به خصوص آتش‌سوزی، این سبک معماری با درهای متعدد بسیار چاره‌ساز و مناسب بود. با این روش ساکنان خانه می‌توانستند به قسمت‌های اندرونی یا بیرونی خانه پناه ببرند.» معماران

سعی می‌کردند مصالحی در خانه به کار ببرند که غیر قابل اشتعال باشد. حدادی در ادامه می‌گوید: «بین جرز دیوارها همیشه فضای خالی بود که این سبک در زمان آتش‌سوزی مانع انباشت آتش می‌شد. عمده مصالحی هم که به خصوص در مطبخ به کار می‌رفت، اساساً غیر قابل اشتعال بود. معماری نجیب ایرانی با اصول زندگی همخوانی داشت و به همین دلیل حوادث ناگواری همچون آتش‌سوزی کمتر اتفاق می‌افتاد.»
با این همه سقف خانه‌های قدیم چندان در برابر آتش مقاوم نبود. حدادی در این باره می‌گوید: «شیروانی در دوره ناصرالدین‌شاه قاجار در معماری ایرانی باب و روی بناهای تهران استوار شد. متأسفانه این سبک از معماری در زمان آتش‌سوزی بسیار ویرانگر بود. آتش زیر شیروانی جمع می‌شد و امکان مهارش تقریباً به صفر می‌رسید. ساخت‌وسازهای تهران از دهه ۱۳۲۰ شمسی به سمت بلندمرتبه‌سازی رفت. این موضوع باعث رشد عظیم تهران در ارتفاع شد و معماری شهری از سطح به ارتفاع رفت. متأسفانه بعضی از مصالحی که در این دوره و حتی در زمان حال در آبار تمان و برج‌سازی به کار می‌رود، برخلاف انتظار اشتعال‌پذیر است و در حرارت بالا مشکل‌ساز می‌شود.»

